

**نهادهای نظارتی حاکم
بر قراردادهای بالادستی نفتی
در نظام حقوقی ایران**

دکتر انوشی سلیمی

وکیل پایه یک دادگستری

دانش‌آموخته کارشناسی ارشد حقوق نفت و گاز دانشگاه تهران

۱۳۹۹

- www.ketab.ir
- سرشناسه : سلیمی، مرتضی، ۱۳۶۴-
 عنوان قراردادی : نهادهای نظارتی بر قراردادهای نفتی در نظام نفتی ایران / مرتضی سلیمی.
 مشخصات نشر : تهران: مهرکلام، ۱۳۹۹.
 مشخصات ظاهری : ۱۸۷ ص.
 شابک : 978-622-6896-59-7
 وضعیت فهرست نویسی : فیپا
 موضوع : نفت -- ایران -- صنعت و تجارت -- قراردادها -- نظارت دولتی
 موضوع : Petroleum industry and trade -- iran -- Contracts - State supervision
 رده بندی کنگره : HD۹۷۵۶
 رده بندی دیویی : ۳۳۸/۲۷۲۸۲۰۹۵۵
 شماره کتابشناسی ملی : ۷۳۳۴۲۴۲

دفتر مرکزی: تهران، میدان انقلاب، خیابان منیری جاوید، پلاک ۷۴

شماره تماس: ۶۶۴۶ ۲۴۵

www.ehrekalam.ir

نهادهای نظارتی حاکم بر قراردادهای بازرگانی نفتی در نظام حقوقی ایران

مرتضی سلیمی

چاپ اول: ۱۳۹۹

تیراژ: ۵۰ نسخه

چاپ: غزال

صفحه‌آرایی: بنیامین غفاری

قیمت: ۳۲۰۰۰ تومان

کلیه حقوق محفوظ و متعلق به مؤلف است.

«مسئولیت صحت مطالب کتاب با مؤلف است»

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۶۸۹۶-۵۹-۷

فهرست مطالب

۱	پیشگفتار .....
۲	مقدمه .....
۷	بخش اول: کلیات .....
۷	فصل اول: مفاهیم و مبانی نظارت بر قراردادهای بالادستی نفتی .....
۷	مبحث اول: مفاهیم و تعاریف .....
۷	گفتار اول - واژه‌های مفاهیم نظارت و نهادهای نظارتی .....
۸	بند اول - مبانی ارزی و اصطلاحی نظارت .....
۱۰	بند دوم - ماهیت عمل نظارت بر قراردادهای بالادستی نفتی .....
۱۲	بند سوم - تعریف نظارت بر نهادهای نظارتی بر قراردادهای نفتی .....
۱۴	گفتار دوم - مفاهیم مشابه؛ کنترل ارزی و بازرسی .....
۱۶	گفتار سوم - تعریف قراردادهای نفتی و هیچ موضوع بحث .....
۱۷	مبحث دوم: مبانی نظری و عملی .....
۱۸	گفتار اول - تبیین مبانی نظری .....
۱۸	بند اول - مبانی حقوقی .....
۱۸	۱. اصول مالکیت عمومی و حاکمیت ملی بر منابع نفتی .....
۲۲	۲. اصل شفافیت .....
۲۳	۳. حقوق و منافع ملی .....
۲۵	بند دوم - مبانی فقهی .....
۲۸	گفتار دوم - تبیین مبانی عملی .....
۲۸	۱. جلوگیری از فساد در قراردادهای نفتی .....
۳۰	۲. رعایت تولید صیانتی .....
۳۲	۳. رعایت الزامات و ضوابط قانونی و استانداردهای صنعت نفت .....
۳۴	فصل دوم: اقسام نظارت و ویژگیهای مطلوب نهاد نظارتی .....
۳۴	مبحث اول: انواع نظارت قابل اعمال بر قراردادهای بالادستی نفتی .....

۳۴	گفتار اول - نظارت درون سازمانی و نظارت برون سازمانی
۳۸	گفتار دوم - نظارت اطلاعاتی و نظارت استصوابی
۳۹	گفتار سوم - نظارت پیشینی و نظارت پسینی
۴۱	گفتار چهارم - نظارت عام و نظارت خاص
۴۲	مبحث دوم: ویژگیهای مطلوب نهاد نظارتی حاکم بر قراردادهای نفتی
۴۳	گفتار اول - تخصصی و حرفه‌ای بودن
۴۴	گفتار دوم - مردمی بودن
۴۴	گفتار سوم - استقلال از وزارت نفت
۴۵	گفتار چهارم - برخورداری از ضمانت اجرای مناسب
۴۶	گفتار پنجم - ضابطه‌مند بودن
۴۸	بخش دوم: نظارت بر قراردادهای بالادستی نفتی ایران
۵۲	فصل اول: نقش قوه مجریه در نظارت بر قراردادهای بالادستی نفتی
۵۲	مبحث اول: هیأت عالی نظارت بر تولید و پخش نفتی
۵۳	گفتار اول - پیشینه و نحوه تشکیل
۵۵	گفتار دوم - ترکیب اعضا
۵۹	گفتار سوم - چگونگی تشکیل و اداره جلسات
۶۱	گفتار چهارم - صلاحیت هیأت عالی در نظارت بر قراردادهای نفتی
۶۸	گفتار پنجم - کارکرد هیأتعالی در نظارت بر قراردادهای نفتی
۷۰	گفتار ششم - گاه‌نگاهی مقایسه‌ای به اداره نفت نروژ (NPD)
۷۷	مبحث دوم: هیأت بررسی عدم مغایرت قراردادهای نفتی با مصوبه آیینی
۷۷	گفتار اول - پیشینه و نحوه تشکیل
۷۸	گفتار دوم - ترکیب اعضا و صلاحیت
۸۰	گفتار سوم - کارکرد هیأت در نظارت بر قراردادهای نفتی
۸۱	مبحث سوم: شورای اقتصاد
۸۱	گفتار اول - پیشینه و نحوه شکل‌گیری

۸۳	گفتار دوم - سازمان، صلاحیت و آیین کار
۸۵	گفتار سوم - صلاحیت شورا در نظارت بر قراردادهای نفتی
۹۰	گفتار چهارم - کارکرد شورا در نظارت بر قراردادهای نفتی
۹۲	مبحث چهارم: وزارت نفت
۹۳	گفتار اول - وزارت نفت؛ به عنوان یک نهاد نظارتی حاکم بر قراردادهای نفتی
۹۵	بند اول - نقش وزیر نفت در نظارت بر قراردادهای نفتی
۹۸	بند دوم - نظارت درونی وزارت نفت بر قراردادهای نفتی
۱۰۰	گفتار دوم - کارکرد نظارت وزارت نفت بر قراردادهای نفتی
۱۰۲	گفتار سوم - نگاهی به بخش وزارت نفت و انرژی نیروژ
۱۰۴	مبحث پنجم: وزارت اطلاعات
۱۰۵	گفتار اول - تاسیس و شکل وزارت اطلاعات
۱۰۶	گفتار دوم - روند شکل گیری مداخله وزارت اطلاعات در قراردادهای مالی دولت
۱۰۹	گفتار سوم - نظارت وزارت اطلاعات بر قراردادهای نفتی
۱۱۲	گفتار چهارم - کارکرد وزارت اطلاعات در نظارت بر قراردادهای نفتی
۱۱۴	فصل دوم: نقش قوه مقننه در نظارت بر قراردادهای بالادستی نفتی
۱۱۴	مبحث اول: مجلس شورای اسلامی
۱۱۴	گفتار اول - نظارت مستقیم بر قراردادهای نفتی
۱۱۵	بند اول - تاریخچه قانونی نظارت مستقیم مجلس بر قراردادهای نفتی
۱۱۸	بند دوم - نظارت مستقیم مجلس بر قراردادهای نفتی بعد از انقلاب اسلامی
۱۱۸	الف - اصل ۷۷ قانون اساسی
۱۲۱	ب - قانون نفت مصوب ۱۳۶۶
۱۲۲	ج - قانون اصلاح قانون نفت مصوب ۱۳۹۰
۱۲۵	بند سوم - کارکرد نظارت مستقیم مجلس بر قراردادهای نفتی
۱۲۹	گفتار دوم - نظارت غیر مستقیم بر قراردادهای نفتی
۱۲۹	بند اول - نظارت کمیسیونهای تخصصی مجلس بر قراردادهای نفتی

۱۳۳.....	بند دوم - کارکرد نظارت کمیسیونهای تخصصی مجلس بر قراردادهای نفتی
۱۳۵.....	گفتار سوم - نگاهی به نقش پارلمان امروز در نظارت بر قراردادهای نفتی
۱۳۹.....	مبحث دوم: دیوان محاسبات کشور
۱۴۰.....	گفتار اول - تشکیلات دیوان محاسبات
۱۴۱.....	گفتار دوم - اهداف و وظایف دیوان محاسبات
۱۴۳.....	گفتار سوم - رسیدگی به تخلفات مالی در دیوان محاسبات
۱۴۴.....	گفتار چهارم - کارکرد و نقش دیوان محاسبات در نظارت بر قراردادهای نفتی
۱۴۸.....	فصل سوم: نقش قوه قضائیه در نظارت بر قراردادهای بالادستی نفتی
۱۴۸.....	مبحث اول: نظارت دادستان کل کشور بر قراردادهای نفتی
۱۴۸.....	مبحث دوم: سازمان بازرسی کل کشور
۱۴۸.....	گفتار اول - مبانی و اهداف تشکیل سازمان بازرسی کل کشور
۱۴۹.....	گفتار دوم - ساختار و تشکیلات سازمان بازرسی کل کشور
۱۵۰.....	گفتار سوم - شمول صلاحیت نظارتی سازمان نسبت به وزارت نفت و شرکتهای تابعه آن
۱۵۱.....	گفتار چهارم - شیوه بازرسی و اختراعات سازمان بازرسی کل کشور
۱۵۲.....	گفتار پنجم - نظارت سازمان بازرسی کل کشور بر قراردادهای نفتی و کارکرد آن
۱۵۷.....	برآیند و پیشنهاد
۱۵۷.....	الف - نتیجه گیری
۱۶۶.....	ب - پیشنهاد
۱۶۸.....	فهرست منابع و مآخذ

علیرغم اینکه مسأله نظارت نهادهای حاکمیتی بر قراردادهای بالادستی نفتی، همواره مورد توجه قانونگذار بوده و موضوع پاره‌ای از نصوص قوانین اساسی و عادی و آیین‌نامه‌ها، تصویب‌نامه‌ها و دستورالعمل‌ها واقع شده؛ تاکنون قواعد و ضوابط حقوقی ناظر بر آن، در کتاب یا پژوهش منسجمی مورد تحلیل و بررسی قرار نگرفته است. نگارنده زمانی که تصمیم به تألیف کتاب حاضر گرفت، موضوع آن را با برخی از اساتید مطرح حقوق نفت و گاز در میان گذاشت؛ منتهی ملاحظه نمود با وجود مقررات قانونی متعدد و حتی طرح سوالانی از آنها در آزمون دکتری رشته حقوق نفت و گاز طی سالهای اخیر، بحث مزبور آنچنان که شایسته است مورد التفات اساتید قرار نگرفته است؛ لذا بر آن شدیم تا برای دریافتن نگاه کلی قانونگذار به این مسأله و سنجش محاسن و معایب آن، قوانین و مقررات مربوط به نهادهای نظارتی حاکم بر قراردادهای نفتی را به صورت یک کسبه در این کتاب مورد مطالعه قرار دهیم.

این کتاب در صدد آن است که برای خوانندگان و پژوهشگران، تصویر روشنی از نظام نظارت بر قراردادهای بالادستی نفتی ایران را ترسیم نموده و ضمن بررسی جامع و یکپارچه‌ی قوانین و مقررات مربوط به ساحر، صلاحیت و کارکرد نهادهای نظارتی حاکم بر قراردادهای نفتی و همچنین تحلیل آنها، نگاه مختصر تطبیقی، نقاط ضعف و چالش‌های قوانین موضوعه در این حوزه را مورد شناسایی قرار داده و در نهایت به منظور رفع چالش‌های موجود و دستیابی به الگوی مطلوب نظارت بر قراردادهای نفتی، پیشنهاداتی را مطرح نماید. به امید اینکه مورد توجه پژوهشگران و علاقمندان به دانش حقوق نفت و گاز قرار بگیرد.

با توجه به اینکه رأی و اندیشه هیچ انسانی مصون از خطا و اشتباه نیست، از خوانندگان محترم استدعا دارم، نقطه نظرات و دیدگاه‌های خود را پیرامون اشکالات این کتاب، از طریق پست الکترونیکی morteza.salimi@ut.ac.ir با نویسنده اثر در میان بگذارند.

مرتضی سلیمی

وکیل پایه یک دادگستری

دانش آموخته کارشناسی ارشد حقوق نفت و گاز دانشگاه تهران